

A NAGY HÁBORÚ

Cso-cso-szán nem lett áldozat

Daniss Győző

A Magyar Királyi Operaháznak is nehéz esztendeje volt 1915. A művészi, műszaki és adminisztratív részlegből sok férfit elszólyított a front, s a háború miatt a működéshez szükséges pénzből sem jutott elegendő. Az 1914/1915-ös évad alig két hónapig, március 21-től május 24-ig tartott, és hetenként csupán két estén gördülhetett föl a függöny. A „kétestés” hetek a következő évad október 14-én kezdődött első felében is folytatódtak. A teljes 1915-ös teljesítmény: 47 előadásnap, 50 opera- és balettelőadás. A februárban kinevezett igazgató, Kern Aurél gondjait tetézte, hogy a nemrég még szövetséges Olaszország május 23-án hadat üzent a központi hatalmaknak.

Arra a korántsem hipotetikus feltételezésre, hogy az Opera a hadüzenet ellenére műsoron tarthatja az olasz mestert, Puccinét, a lapok színházi/zenei rovatainak többsége felhorkant. A legvadabbul talán a Budapest (május 26.): „Nem hiába brávók, bérgyilkosok és méregkeverők hazája volt a múltban Olaszország, úgy látszik, a jelenben sem tagadja meg magát. Az Operaház olaszai évek óta élnek közöttünk és húzzák a busás, sokszor érdemetlenül nagy fizetést... Lövészárókba a fegyverbíró olasz-magyarokkal, akiknek most a magyar haza védelmére kell fegyvert ragadni! De ne honfitársaik ellen vigyék őket, mert eszükbe jutna származásuk.”

Az „olasz-magyarok” kifejezést az magyarárza, hogy az Operaház társulatának itáliai tagjai közül néhányan magyar állampolgárságot szereztek. Közülük Egisto

Környei Béla

Magy. Kir. Operaház.

Csütörtökön, 1915. december hó 23-án
(bérletszám 24. szám)

Környey Béla fellépésével

TOSCA

Melodráma 3 felvonásban. Szövegét Sardou Viktor drámája nyomán írta Ellen L. és Giacosa G. Fordította Vársady Sándor. Zenejét szerző Puccini G.
Az előadást vezényli: Böckli Nándor, rendező Mihályi Ferenc.

Tosca Floria, hírneves énekesnő	Szebellé Sára	Bjeltinér	Ney Bernát
Cavaradossi Mario, festő	Környey Béla	Pasztorini	Vilhalm Györgylik
Bárd Scarpia, rendőrfőnök	Rózsa S. Lajos	Világábró	Herczeg Sándor
Angiolini Cesare	Szende Ferenc	Államügyész	Rónai Sándor
A sakrútyás	Hegedűs Ferenc	Írnok	Szepesti Pál
Spoletta, tilkos rendőr	Kerész Odón	Tiszt	Adám Győző
Sclarrone, rendőr	Kárpát Rezső		

Tilkos rendőrök. Katonák. — Biborcs. Urak, úrhölgyek, nép. — Történelm. Rómában, 1800-ban.

Kezdeté 7^{1/2} órakor, vége 10 órakor.

Az I. és a II. felvonás után 10–10 perc szünet.

A „Magyar Színpad” a jegyszédőknél 20 fillérért kapható.

MŰSOR:

Szombaton, december 25-én: **Tannhäuser**, (Barian Károly kamaraismeres fellépésével) ... Kezdeté 7 ó.
Vasárnap, 26-án: **Bánk bán**, (Környey Béla fellépésével) ... Kezdeté 7^{1/2} ó.

HELYÁRAK:

HELYEK	December 23. és 24. éj 18-47-ig		HELYEK	December 23. és 24. éj 18-47-ig	
	K.	L.		K.	L.
Pályozó: földszinti	36	80	Támlásszék a XVIII–XXIII. sorban	4	20
„ I. emeleti	36	80	II. em. pályozás az I. sorban	5	14
„ II. „ 2–5.	18	70	III. em. erkélyszék az I. „	4	14
Zsoltos	10	50	„ „ „ a II–V. sorban	3	10
Támlásszék az I–II. sorban	8	30	„ „ „ a VI–IX. „	2	60
„ „ a III–VI. „	7	20	III. em. zártzék az I. sorban	2	50
„ „ a VII–IX. „	6	20	„ „ „ a II. „	2	00
„ „ a X–XIII. „	5	20	„ „ „ a III–IV. sorban	1	50
„ „ a XIV–XVII. sorban	4	10			

Elővételi díj nincs.

Jegyek válthatók:

a napi előadásra a Hajós-utcai pénztárnál, a műsoron hirteteli más előadásokra a Dalszínház-utcai pénztárnál napoként előlelt 9–1 óráig és (a december 24-iki előadás kivételével) délután 3–5^{1/2} óráig (Telefon 22–49. szám); ezekivül egész napon át a következő elirultó helyeken: 1. Bárd Ferenc és Testvére szemétkereskedése: Kosuth Lajos-szica 4. szám (Standard palota, Telefon 6–56. és 57–28.) és Andrássy-ut 1. szám. (Telefon 25–13. és 57–08. szám.) 2. Rózsavégyl és Társa szemétkereskedése: Szervíz-lőr 3. szám. (Telefon 10–08.) és Andrássy-ut 45. sz. (Telefon 146–82. sz.)

Esti pénztárnyitás a színházban 7 órakor.

Vároday Margit Szuzuki szerepében

Székelyhydy Ferenc, mint Pinkerton

Tango karmester éppen a hadüzenet előtt néhány nappal tette le az esküt. Emiatt és valóban irigylésre méltó fizetése miatt főképpen órá zúdultak a támadások. A Magyar Hírlap egy felháborodott olvasói levelet idézett (május 29.). Annak „operista” aláírású küldője Tangót nem tartja jó karmesternek, ráadásul „az olasz lenézi a magyarokat” (a dirigens muzsikusként előtte évekig vezényelt Berlinben, Milánóban, New Yorkban, később pedig számottevő szerepe volt a fából faragott királyfi 1917-es, valamint A kékszakállú herceg vára 1918-as bemutatásában).

Harsogott a Pesti Hírlap is (május 28.): „Mit gondolnak az operaháznál: lehetséges lesz az olasz háború alatt olasz karmesterek egyáltalán dirigálni Magyarországon? Azt hiszik, mindent meg lehet csinálni már a budapesti magyarokkal?”

A közönségnek mindig igaza van? Amint a már idézett Budapest olvasói május 30-án megtudhatták, Kern Aurél is elhatárolódni látszott az olaszoktól: „A zeneértő és zenekedvelő közönségben a hazaszeretet és az olaszgyűlölet felülkerekedik a művészi élvezet kőálmalmá-

Kezdetre 7¹/₂ órakor.

Magy. Kir. Operaház.

Csütörtökön, 1915. március hó 25-én
(Bérletszűnet 2. szám.)

PILANGÓKISASSZONY

(Madama Butterfly.)

Dalmó 3 felvonásban. Szövegét Long János L. és Balassa Dévid nyomán írta Illés L. és Glaszon G. Fordította Vároday Mándor. Zenejét szerelte Puccini Giacomo.

Az előadást vezényli Tango Egisto, rendezi Mihályi Ferenc.

Pillangókisasszony (Cao-cso-szín) — Ut. Medek Anna	Yamadori herceg — Tereznői Gyula	— Ney Bernát
Suzuki, Cao-cso-szín szolgálya — Vároday Margit	Bonso, Cao-cso-szín nagybátyja — Badai Izó	Rónai Sándor
Kata, Pinkerton neje — N. Bodor Karola	Csaszári biztos — Ádám Gyula	Szalay Klára
Pinkerton F. B., hadnagy az amerikai Egyesült Államok tengerészetében — Székelyhydy Fer. dr.	Tiszt —	Kolozsvári Etele
Sharpless, az Egyesült Államok nagasszónkonzala — Mihályi Ferenc	Jegyző —	
Gero, náködo — Déry Jenő	Cao-cso-szín unokanövére —	
	Nagynéje —	

Cao-cso-szín rokoni, baráti és barátnői; szolgák. Történet Nagasszónban. Idő: jelenkor.

Kezdetre 7¹/₂ órakor, vége 10 óra után.

Az I. és a II. felvonás után 10—10 perc szűnet.

A „Magyar Színpad” a jegyszédőknél 20 filléért kapható.

MOSOR:

Sombaton, március 27-én: Jancsi és Juliska	[Kred. d. u. 5 ó.]
Vasárnap, 28-án: A hebetár	[Ötös helyre.]
Kedden, 30-án: Aida	Kezdetre 7 ¹ / ₂ ó.
	Kezdetre 7 ¹ / ₂ ó.

A napi előadásra a Helyő-utcai pénztárnál, a műsoron hirdetett más előadásokra a Dalszínház utcai pénztárnál naponta d. e. 9—1 óráig és d. u. 3—5¹/₂-ig (Telefon 22—40); eszékivül egész napon át a következő elárutató helyeken: 1. Bárd Ferenc és Testv. zeneműkereskedése: Kossuth-Lajos-utca 4. sz. (Sztandart palota. Telefon 6—56. és 57—28.) és Andrássy-ut 1. sz. (Telefon 25—13. és 57—08.) 2. Rózsavölgyi és Téma zeneműkereskedése: Szervita-ut 5. sz. (Telefon 10—08.) és Andrássy-ut 45. sz. (Telefon 148—82. sz.)

Jegyek válthatók:

Esti pénztárnyitás a színházban 7 órakor.

HELYÁRAK:

HELYEK	Rendés				Ötös				
	napi ár				napi ár				
	K.	L.	K.	L.	K.	L.	K.	L.	
Pályó: földszinti	24 40	20 40	24 40	20 40	Támilászék a XVIII—XXIII. sorban	3 10	2 60	3 10	2 60
„ I. emeleti	24 40	20 40	24 40	20 40	II. em. pályóhely az I. sorban	4 08	3 08	4 08	3 08
„ II. „ 11. szám	24 40	20 40	24 40	20 40	„ „ a II. „	3 08	2 58	3 08	2 58
„ II. „ 2—5.	15 40	14 40	15 40	14 40	III. em. erkélyszék az I. „	3 06	2 56	3 06	2 56
Zsálye	8 10	6 10	8 10	6 10	„ „ a II—V. sorban	2 56	2 06	2 56	2 06
Támilászék az I—II. sorban	6 10	5 10	6 10	5 10	„ „ a VI—IX. „	2 06	1 56	2 06	1 56
„ a III—VI. „	5 10	4 60	5 10	4 60	III. em. szék az I. sorban	2 04	1 54	2 04	1 54
„ a VII—IX. „	4 60	4 10	4 60	4 10	„ „ a II. „	1 54	1 04	1 54	1 04
„ a X—XIII. „	4 10	3 60	4 10	3 60	„ „ a III—IV. sorban	1 04	— 84	1 04	— 84
„ a XIV—XVII. sorban	3 60	3 10	3 60	3 10					

Elővételi díj nincs.

in, és bárhogy szereti Verdit és Puccinit, bajosan kívánja meg az olasz muzsikát a legközelebbi időben. Egyelőre tehát nem is gondolunk arra, hogy olasz operákra készüljünk... Verdit és Puccinit más kítőnő német és főleg magyar operákkal fogjuk pótolni." Ám a valóság nem igazolta az igazgató szavait.

Az olasz szerző „megmentésében” valamelyes része lehetett a Színházi életnek. A hetilap a szeptember 19–26-iki számában az olvasóihoz fordult: „Előáll a kérdés: elvászthatjuk-e a művészt vagy pláne alkotásait a művész nemzeti-ségétől vagy pedig kíméletlenül vessünk el mindent, ami ellenséges földön született... Nem könnyű az érzések és a logika e bonyolult ellentéteiben igazságot tenni. A döntésre kétségkívül a közönség a leg-hivatottabb.”

A lap két héttel később – hetven éve, októberben – már több száz levélre hivatkozhatott. Közülük huszonhétből idézett is. Huszonkét olvasójuk Puccini művei mellett, öt ellenük voksolt. Ez a summázat, persze, semmiképpen sem adhatott valós képet a dilemma társadalmi fogadtatásáról. Talán még a „több százak” véleményét sem tükrözte pontosan.

A közreadott „ellenszenvlevelek” írói kevésbé voltak harciasak, mint a május végi hivatásos tollforgatók. Hangsúlyozták ugyan, hogy az aljas, álnok, hitszegő, csúnya jellemű, szövetségbontó stb. olasz nemzet szülöttének műveit nem játszhatja az Operaház, de mindőjük hozzá tett valamit. Például azt, hogy Puccini művei „amúgy” értékesek és élvezetesek. Vagy hogy a tilalmat csak a háború befejeztéig kell okvetlenül fenntartani. Netán a „puccinitlanítás” felhasználható magyar művek felkarolására: „Nagyon könnyen el lehet egyelőre Puccinit kerülni; ha az Opera a könyvtárában egy kicsit széjjel nézne, találna még körülbelül összesen harminc magyar, német és más művet, mely előadásra vár... Szép műsört össze lehetne állítani Erkelből, gróf Zichy Géza stb. művekből.” Hasonlóképpen: „Most a legjobb alkalom arra, hogy mellőzzük az idegen termékeket, és tágabb teret engedjünk a magyar operának. A szegény elárvult magyar operának, mely Operaházunknak mindég mostohagyermek volt s amelyet fejlődésképtelennek tartottak... Egy Dohnányi Ernő, Hubay Jenő, Buttykay Ákos meg fogják mutatni, mire képes a magyar zeneirodalom, éppen ezért el Puccinivel!”

Stephenson, Marconi, Edison

Az olasz mester mellett felsorakozók a Puccini-művek egyetemes értékeit hangsúlyozták: „ilyen isteni szép zenét nem lehet nélkülözni”; „a zene mindenké”; „a zene, kivéve az egyes országok himnuszait, internationalitás” és így tovább.

Nagyon sokan racionális érveket sorakoztattak fel: „Ha tőle operákat nem játszunk, akkor szüntessük be a vasutak járását, mert az angol ember, Stephenson találmánya. Ne használjuk hajóinkon a drót nélküli távirót, mert azt viszont olasz ember, Marconi találta fel. Ne tartsunk mozi-előadásokat, mert az is ellenségünk fiának, Edisonnak a találmánya... Ezért hát elvárom, hogy mielőbb legyenek műsoron Puccini operái.” Egy másik levélíró azt hangoztatta, hogy nem szabad száműzni az ellenséges országok termékeit – előadni azonban csak akkor szabad bármelyiket is, ha a hazai fogasztás nem hoz hasz-

Puccini legjelesebb műveit igen hamar megismerhette a hazai közönség is:

Bohémélet – ősbemutató: 1896 (Torino)

– első budapesti előadás: 1905

Tosca – ősbemutató: 1900 (Róma)

– első budapesti előadás: 1903

Pillangókisasszony – ősbemutató

(átdolgozott változat): 1904 (Brescia)

– első budapesti előadás: 1906

not az említett más országoknak. Ilyenformán pedig: „Az Opera bátran adhatja Puccinit – ha ezért már olasz kézbe tantiemeket nem kell fizetnie”.

Egy különleges – az adott történelmi pillanatban egyáltalán nem fölvetetlen – ötlet: „Művészet és háború két különálló fogalom. Puccini nem katona, és ha az volna, akkor őt agyon lehetne ütni. De az operáját akkor sem. Elő kell adni.”

Egy magát operanövendékként szignáló levélíró mondatai: „Igazán nem vétene az Opera igazgatósa semmit a hazafiasság ellen, ha nem venné le a műsorról a Puccini-operákat, sem pedig a közönség, amely elmenne és meghallgatná őket. Igazán kíváncsi vagyok, hogy mi lesz. Addig is, míg ez eldől – bár igen szeretem hazámat s az én jó vőlegényem is ott küzd valahol a messze harctéren –, naponta énekelem Mimi és Tosca szívhez szóló melódiáit a zongorámmal.”

A vihar elül

A levelek közreadása után a szerkesztőség egy milánói lapból idézett. Az ott lejátszódó hasonló játszani/nem játszani vita során a Secolo Puccinit is megkérdezte. A zeneszerző válasza: „Bánjunk a magyarok, osztrákok és németek darabjaival úgy, ahogy ők bánnak a mieinkkel.”

A Színházi Élet a válaszokat és a milánói példát összegezve egyebekben kívül ezt írta: „Nálunk a Puccini- és Verdi-operák néhány előadásán kívül nem is szerepel a színházakban olasz darab. Míg viszont a magyar vígjáték és operett impozáns tömegben szerepel az olasz színházak műsorain.” És nem feledkezett meg annak közléséről, hogy minden levelet eljuttattak az Operaház igazgatójának.

Hogy a levelek hatottak-e, hogy mennyiben hatottak Kern Aurél döntéseire, nem tudhatjuk. Ami bizonyos, a szerzőlistát a hadüzenet előtti két hónapban négy-négy előadással Wagner és Puccini vezette (utóbbtól két Pillangókisasszony és egy-egy Tosca és Bohémélet). Az őszi lista pedig: öt Wagner és csupán eggyel kevesebb Puccini (két Bohémélet, egy-egy Tosca és Pillangókisasszony)!

A Puccini- és Tango-vihar elülni látzott. Elmúlt a heves sajtóharag is. Az Alkotmány december 20-án már ezt írta: „A Pillangókisasszonytól visszhangzott ma este az Operaház zsűfolt nézőtere. A nagy élő olasz maestro remekművét sikerült előadásban élvezhettük.” ●

A képek forrása a Magyar Állami Operaház Emékgyűjteménye